

Кулик І., Плеш Л.
кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри соціальної педагогіки
та соціальної роботи
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В. Стефаника»
м. Івано-Франківськ
IvannaKylyuk@ukr.net

магістрант спеціальності «Соціальна педагогіка»
ДВНЗ «Прикарпатський національний
університет імені В. Стефаника»
м. Івано-Франківськ

ТРЕНІНГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗДІЙСНЕННЯ ПРОФІЛАКТИКИ ВІЛ-ІНФЕКЦІЇ СЕРЕД ПІДЛІТКІВ

В статье рассматриваются вопросы профилактики ВИЧ-инфекции среди подростков как социально-педагогической проблемы, охарактеризованы тренинг как форму профилактики с данным общественно отрицательным явлением. Раскрыты виды тренингов, которые могут использоваться при осуществлении социально-педагогической деятельности. Определено, что эффективным методом в проведении тренингов является метод «равный-равному» при котором старшеклассники могут быть ведущими в группе подростков и передавать информационный опыт.

Ключевые слова: вирус иммунодефицита человека, подростки, профилактика, тренинг, метод «равный-равному».

The article deals with the issue of HIV prevention among adolescents as social and educational issues, described the training as a form of prevention of this social scourge. Reveals the types of training that can be used in the implementation of social and educational activities. Determined that an effective method in training is a method of "peer" in which high school students can be in the leading group of teenagers and transmit information experience.

Keywords: human immunodeficiency virus, teenagers, prevention, training, method of "peer to peer".

Постановка проблеми в загальному вигляді. Внаслідок нестійких соціально-економічних, культурно-освітніх процесів у світі, набула поширення соціальна дезадаптація, втратили свою важливість моральні цінності, у більшості населення зникла мотивація до ведення здорового способу життя. Усе це призвело до різкого зниження рівня здоров'я дітей та юнацтва, зокрема зріс відсоток небезпечних інфекційних захворювань, серед яких – Вірус імунодефіциту людини (ВІЛ) та Синдром набутого імунодефіциту (СНІД). За даними Українського центру контролю за соціально небезпечними захворюваннями, 2016 року Міністерством охорони здоров'я України було зареєстровано 17 064 нових випадків ВІЛ-інфекції, із них 2 822 дитини до 14 років, також сюди враховуються діти, народження ВІЛ-інфікованими жінками, з невизначеним ВІЛ-статусом (без урахування даних тимчасово окупованої території АР Крим, м. Севастополь з 2014 року та частини території проведення антитерористичної операції з 2015 року). Усього з 1987 року в Україні офіційно зареєстровано 297 422 випадки ВІЛ-інфекції серед громадян України, у тому числі 92 886 випадків захворювання на СНІД та 41 706 смертей від захворювань, зумовлених СНІДом [5].

Дана проблема є в центрі уваги не тільки науковців, педагогів, медиків, а й широких кіл громадськості. Для застереження молоді від ВІЛ-інфекції активно здійснюється профілактична діяльність. Профілактика – це науково обґрунтований і вчасно застосований вплив на соціальний об'єкт з метою збереження його функціонального стану та попередження негативних процесів у його життєдіяльності. Профілактика представляє собою активний процес створення умов для підвищення якості життя, формування особистих якостей людини, які сприяють її благополуччю [7, с. 165]. Одним із ефективних методів профілактики є тренінг.

Аналіз досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми. Теоретико-методичні та науково-практичні засади здійснення профілактики негативних явищ у молодіжному середовищі, формування здорового способу життя підлітків та молоді, відповідальної поведінки щодо власного здоров'я, проблему профілактики ВІЛ з різними групами клієнтів (учнівською молоддю, споживачами ін'єкційних наркотиків, особами, залученими до комерційного сексу, бездоглядними та безпритульними дітьми) розкрито у психологічних (Л.Бутузова, І.Гришаєва, Б.Лазоренко, Ю.Калашников, Н.Сирота та ін.), педагогічних (В.Пономаренко, Л.Шипіцина, Т.Воронцова, В.Оржеховська, І. Пінчук, О.Пилипенко, В.Сановська та ін.), соціально-педагогічних (О.Безпалько, І.Зверєва, А.Капська, Т.Лях, І.Пінчук, С.Терницька, Т.Цюман), соціологічних (О.Артюх, М.Варбан, Ю.Галустян, О.Балакірева, І.Демченко, О.Пурик, О.Тюсова та інших), медичних (Б.Ворник, І.Льїнська, В.Покровський, О.Пурік, А. Щербинська та ін.) дослідженнях.

Аналіз наукової літератури дає змогу зробити висновок, що питання застосування тренінгу у профілактиці ВІЛ-інфекції серед підлітків, не було об'єктом і предметом окремого наукового дослідження.

Метою статті є характеристика тренінгу як ефективного методу здійснення профілактики ВІЛ-інфекції серед дітей підліткового віку.

Виклад основного матеріалу. Підлітковий вік – особливий період у становлення особистості. З ним пов'язується з одного боку, завершення формування фізичного образу «Я»(статеве дозрівання), а з іншого боку-початок формування «Я-концепції» (цілісного образу особистості) [8]. Відповідно у цей період діти є дуже вразливими до різних негативних явищ у молодіжному середовищі. Тому, аби їх застерегти від негативного впливу, використовується профілактична діяльність.

Профілактика – це комплекс економічних, політичних, правових, медичних, психолого-педагогічних заходів, спрямованих на попередження, обмеження, локалізацію негативних явищ у соціальному середовищі. Варто

зазначити, що вона ґрунтується на своєчасному виявленні та виправленні негативних інформаційних, педагогічних, психологічних, організаційних факторів, що зумовлюють відхилення в психологічному та соціальному розвитку дітей і молоді, в їхній поведінці, стані здоров'я, а також в організації життєдіяльності та дозвілля [1, с.34].

Дослідники соціальної педагогіки виділяють 3 види профілактики, які зумовлені ступенем розвитку негативного явища у молодіжному середовищі:

- первинну профілактику – діяльність, що спрямована на попередження виникнення певного негативного явища та проблем, пов'язаних із ним, в середовищі певних груп дітей, підлітків та молоді;
- вторинну профілактику – діяльність, спрямовану на попередження загострення негативних явищ та їх наслідків серед дітей та молоді, які вже зазнали цього негативного впливу;
- третинну профілактику – роботу, яка спрямована на попередження рецидивів проблеми чи негативного явища в осіб, які постраждали від них і проходять реабілітацію [6, с. 5].

Аналізуючи вище зазначене, варто звернути увагу на те, що ефективним методом у боротьбі з ВІЛ-інфекцією є тренінг, який використовується як у первинній, так і у вторинній профілактиці.

Тренінг (англ. training від train – навчати, виховувати, готувати, тренувати) – метод активного навчання, спрямований на розвиток знань, умінь та навичок і соціальних установок. З точки зору соціальної педагогіки, тренінг – це форма соціально-педагогічної діяльності, спрямована на набуття життєвої компетентності шляхом збагачення як знаннями, так і життєво-практичним та емоційно-особистісним досвідом завдяки використанню інтерактивних засобів навчання [2].

У своїх дослідженнях російський психолог В. Нікандров, запропонував згрупувати тренінги за такими критеріями: провідною метою (кінцевому ефекту); конкретними задачами; типом об'єкту психологічного впливу; числом учасників-об'єктів впливу; числом ведучих (тренерів); тривалістю;

типом керівництва; технічним забезпеченням; складом (контингентом) об'єкту впливу [4].

Розглянемо детальніше види тренінгів, які є ефективними у здійсненні профілактики ВІЛ-інфекції в молодіжному середовищі.

Психокорекційний тренінг – спрямований на зміни психічної сфери людини з кінцевою метою вдосконалення самосвідомості, поведінки або професійної діяльності людей або груп. Даний вид може використовуватися на етапі вторинної профілактики.

Психотерапевтичний тренінг – різновид психокорекційного тренінгу, що має на меті отримання психотерапевтичного ефекту (широке коло психічних змін людини, які сприятимуть розв'язанню внутрішніх конфліктів та кризисних станів). Вище зазначений вид є достатньо ефективним навіть на етапі третинної профілактики. Найчастіше такий тренінг проводить психотерапевт відповідно немає виникає загрози психічному здоров'ю підлітка.

Навчальний тренінг – вид психокорекційного тренінгу, націленого на набуття особистістю нових знань, розвиток умінь і вироблення навичок у певних галузях соціальної активності людини. Даний тренінг дуже ефективний при здійсненні первинної профілактики, адже підліток здобуває багато нових, корисних знань, які допомагають уберегтися від суспільно небезпечних явищ.

Індивідуальний тренінг може здійснюватися на етапі вторинної профілактики, адже включає в себе психологічне тренування однієї людини, це своєрідна форма роботи з особистістю.

Груповий тренінг є хорошим інструментом у роботі соціального педагога, адже тренування кількох людей одночасно звичайно, полегшує роботу, а також є дуже цікавим для дітей, тому що відбувається робота в колі, що достатньо спрощує спілкування і сприяє позитивному обміну інформацією.

Також варто зазначити, що тренінги можуть бути: без ведучого, з одним ведучим, з двома/кількома ведучими та з «штучним ведучим» (використання комп'ютерної техніки). В профілактичній діяльності важливо аби був ведучий, адже він може дати відповіді на питання, які виникають у підлітків. Достатньо результативними є тренінги, які проводять соціальний педагог та практичний психолог у парі.

Одним із відомих критеріїв визначення виду тренінгу є залежність від часу (тривалості) його проведення: короткотерміновий, багаторазовий, довготривалий та тривалий. В навчальних закладах в основному тренінги є короткотерміновими та багаторазовими, адже профілактична діяльність не потребує великої кількості часу, що є дуже позитивним у здійсненні соціально-педагогічної роботи.

Також важливо, щоб у своїй роботі соціальний педагог використовував тренінг з демократичним та ліберальним стилями керівництва, адже вони створюють позитивну атмосферу у групі і сприяють розвитку активності серед учасників.

Для підлітків також цікавими є тренінги, де використовується додаткова апаратура, адже можна продемонструвати відеоролики та інші наочні матеріали, які допоможуть профілактичній роботі стати більш результативнішою [3].

Варто зазначити, що для активізації та спрямування навчального процесу соціальний педагог може використовувати широкий спектр навчальних методів і технологій, зокрема: 1. Мозковий штурм. 2. Робота у малих групах. 3. Бесіди. 4. Вправи та рольові ігри. 5. Сценки. 6. Аналіз складних ситуацій та інше.

У здійсненні профілактичної діяльності ВІЛ-інфекції серед підлітків можна залучати й інших спеціалістів, зокрема медиків, психологів та юристів, які детальніше можуть розповісти про дану проблему з різних сторін.

У навчально-виховній роботі теж важлива співпраця соціального педагога з батьками, адже саме вдома учні можуть стати учасниками профілактичного заходу. Відповідно тренінги, що дають більше знань про ВІЛ-інфекцію можуть проводитися із батьками дітей будь-якого віку, що сприятиме результативності профілактичної роботи загалом, тому що батьки зможуть надавати інформацію, яка необхідна дитині для застереження від уразливості.

Дуже популярними в навчальних закладах є тренінги, які проводять учні старших класів, метод для цього використовується метод «рівний-рівному».

Метод “рівний-рівному” – це спосіб надання та поширення достовірної інформації шляхом довірчого спілкування ровесників в межах організованої (акції, тренінги) та неформальної соціальної роботи (спонтанне спілкування), яку проводять спеціально підготовлені підлітки та молоді люди. Переваги цього методу полягають у тому, що молоді люди знаходяться постійно з ровесниками, а дорослі-професіонали - лише тимчасово; молоді люди розуміють, що означає бути молодим, а дорослі «намагаються зрозуміти», пригадуючи себе в такому віці; молоді люди спілкуються за допомогою специфічних вербальних (сленг) та невербальних засобів і тому не завжди сприймають форми спілкування дорослих [1,с. 73].

Здійснення профілактики таким способом, сприяє тому, що учні більш відкрито себе поведуть в групі, а також краще сприймають настанови від старших школярів, бо, як відомо, підлітки завжди прагнуть спілкування зі старшокласниками і активно переймають від них досвід, а також беруть з них приклад. Це є своєрідний спосіб впливу на особистість підлітка з метою розвитку навичок прийняття самостійних рішень та уміння бути відповідальним за свої вчинки.

Висновки. Останнім часом в українському суспільстві активізувалася увага до проблеми, яка існує вже не одне десятиріччя – ВІЛ-інфекція. Новітні дослідження демонструють значні напрацювання в напрямі розв’язання

порушеного питання. Але, як відомо, найкращих засіб уникнення захворювання – це попередження. Тому, здійснення профілактики ВІЛ-інфекції серед підлітків є першочерговим завданням як для соціального педагога, так і для інших членів педагогічного колективу навчального закладу. Вітчизняні науковці намагаються розробляти найновіші ефективні тренінгові заняття, а також профілактичні програми, що включають цілий цикл різноманітних тренінгів. Відповідно і діти, і їх батьки мають бути освіченими в даному питанні, адже так можна зберегти не тільки власне здоров'я, але й здорове життя іншим людям. Таким чином, співпраця школярів між собою та з педагогічними працівниками і батьками сприяє високій результативності здійсненої профілактичної діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Безпалько О.В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / О.В. Безпалько – К.: Центр учбової літератури, 2009.- 208 с.
2. Безпалько О. В. Тренінг як інноваційна форма соціально-педагогічної роботи / Безпалько О. В. // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2004. – № 1. – С. 22–28.
3. Лук'янчук Н. Класифікація видів тренінгів// [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// Nivoo_2013_1_36.pdf](http://Nivoo_2013_1_36.pdf)
4. Никандров В. В. Антитренінг, или Контуры нравственных и теоретических основ психотренинга: Учеб. пособие. / Виктор Викторович Никандров. – СПб. : Издательство «Речь», 2003. – 176 с.
5. Оперативна інформація про офіційно зареєстровані випадки ВІЛ-інфекції, СНІДу та кількість смертей, зумовлених СНІДом за грудень 2016 року // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://ucdc.gov.ua>
6. Профілактика ВІЛ/СНІДу та ризикованої поведінки серед вихованців притулків для неповнолітніх: збірка інформаційних, методичних, ілюстративних матеріалів для спеціалістів / За заг. ред. Т.В. Журавель, Т.Л.

Лях; Авт.-упор.: Безпалько О.В., Виноградова О.А., Журавель Т.В., Лозован О.М., Лютий В.П., Лях Т.Л.- К., 2004. – 103 с.

7. Соціально-педагогічна та соціальна робота з різними категоріями клієнтів : навч.-метод. посіб. для студ. вищ. навч. закл. / Н. П. Краснова, Л. П. Харченко, В. М. Пігіда, Я. І. Юрків ; Держ. закл. „Луган. нац. ун-т імені Тараса Шевченка”. – Луганськ : Вид-во ДЗ „ЛНУ імені Тараса Шевченка”, 2010. – 408 с.

8.Шайгородський Ю. Криза підліткового віку як процес переоцінки цінностей / Ю. Шайгородський // Соціальна психологія. – 2009. – № 6. – С.148-153.